

Joachim Werner: *Das alamannische Gräberfeld von Bülach*. (Monographien zur Ur- und Frühgeschichte der Schweiz, Band IX, Basel 1953, str. 1—144, T.I—XXXIX, 3 plani grobišča, 14 slik v tekstu ter večje število risb pri opisu gradiva.)

Schweizerische Gesellschaft für Urgeschichte je izdala v IX. zvezku svojih monografij za pred- in zgodnjo zgodovino Švice, alamansko grobišče v Bülachu, ki ga je raziskoval Fernand Blanc, znanstveno pa obdelal Joachim Werner. Grobišče šteje danes 300 odkritih grobov, poleg manjšega števila, ki so že popolnoma uničeni (okoli 50 grobov). Grobovi so bili usmerjeni od vzhoda proti zahodu. Avtor je na temelju pridevkov ugotovil 108 moških, 71 ženskih in le 29 otroških grobov, medtem ko 92 grobov pripada odraslim osebam, ki so pa za sedaj po spolu nedoločljivi. Otroških grobov pa je nekdaj bilo verjetno večje število, toda bili so zelo plitko vkopani, zaradi česar so lahko propadli. Ponekod so otroški grobovi na grobišču v Bülachu v skupinah. Globina vseh grobov variira med 0,25 in 1,65 m. Okostja so včasih bila obdana tudi z večjimi rečnimi oblicami, toda v glavnem le ob posameznih delih telesa. Našli so se tudi sledovi krst, ki so bile zbite z lesenimi čepi, in sledovi desak, na katerih so ležali mrlič. Poleg normalne lege skeletov (na hrbtu z iztegnjenimi rokami) so pa tudi posamezni drugi primeri. Od 300 grobov jih je le 58, ki niso imeli pridevkov, a še od teh je 17 grobov, bilo kasneje uničenih, tako da ni mogoče presoditi, ali nekdaj niso imeli pridevkov. Pri vzporejanju z istočasnimi bajuvarskimi grobišči je odstotek grobov brez pridevkov v Bülachu relativno veliko nižji kakor na drugih mestih. Pač pa se je moglo ugotoviti na grobišču v Bülachu, da so bili že v VII. stoletju nekateri grobovi oropani. Avtor sklepa, da je bil vzrok ropanja grobov v zgodnjem srednjem veku predvsem veliko pomanjkanje kovin. Zato se takšno ropanje opaža na vseh germanskih grobiščih v vrstah.

V naslednjem odstavku prehaja avtor na tipološko obdelavo gradiva. Med fibulami so ločne fibule, fibule v obliki ribe, ploščate fibule, od katerih ima ena napis v runah, ter prstanaste fibule. Uhani so v Bülachu redki in pripadajo šele VII. stoletju. Prstani so prav tako redki, saj so znani le štirje primeri, medtem ko je zapesnica najdena le ena. Veliko bolj pogostne so v ženskih grobovih ogrlice, izdelane iz steklenih biserov, medtem ko je najden le en primer kovinske pletene ogrlice. Med biseri so pogostno okrašene s kovinskimi okrasnimi ploščicami, so se ohranili razni obeski, od katerih so nekateri okrašeni tudi v filigranu. Igla je najdena le v enem primeru. Razni kovinski prstani in obeski na ženskih pasicah so bili pa bolj pogostni. V posebnih torbicah, ki so bile obešene na pasico in pogostno okrašene s kovinskimi okrasnimi ploščicami, so se ohranili razni koščki stekla, fibule, glavniki itd. Sitasta žlica je najdena v enem primeru, vretenca iz gline, kosti in stekla pa v 11 primerih. V moških grobovih so pincete, britve, kresila, noži, škarje, pa tudi nekaj primerov medicinskih železnih vezav za kostne lome, ki po avtorjevem mnenju dokazujejo obstoj zdravstveno delujočih oseb že v VII. stoletju. Steklenih in keramičnih posod je najdeno relativno majhno število. Obilneje so v grobovih zastopane razne zapone in okovi pasic. V manjšini so takšni izdelki v bronu in srebru. Tako sta n. pr. srebrni zaponi najdeni le v dveh primerih. Po avtorjevem mnenju pa ena predstavlja langobardski import. Bronastih zapon in okovov je 12 primerov, od katerih so nekatere tudi vzhodnogotski import. Vsi taki objekti se morajo datirati v drugo polovico VI. in prvo polovico VII. stoletja. Železni neornamentirani okovi in zapone so najdene v 52 grobovih, medtem ko so okrašeni v tuziji najdeni v 28 grobovih. Po vsem videzu so moški nosili pasico, ki je imela zapon, ploščico na hrbtu in druge okrase, medtem ko je ženska pasica iz tkanine ali kože imela le zapon. V glavnem se pa pasice s celo garnituro okovov pojavljajo šele v VII. stoletju, medtem ko se garniture, ornamentirane v tuziji, javljajo v glavnem šele v drugi polovici VII. stoletja. Avtor deli neornamentirane

železne garniture okovov tipološko v več skupin: a) garniture z okroglimi ali želvastimi zaponami; b) velike garniture preprostega obrisa; c) velike garniture s profiliranim obrisom; d) ozke, dolge ali profilirane garniture okovov. Vse te garniture so bile izrezane iz relativno tankih železnih plošč. Tudi v tuziji ornamentirane garniture deli avtor na nekoliko skupin. Kot prve izloča garniture būlaškega tipa in jih pripisuje istemu delavniškemu krogu. Takšni izdelki so pa tudi drugod, ne le v Būlachu. Pri profiliranih garniturah okovov razlikuje avtor garniture Bern-Solothurn tipa in tip manjših profiliranih garnitur. Poleg tega obstaja še druga skupina, ki se tipološko razlikuje od prvih. Jezički pasic, ki včasih predstavljajo sestavni del pasice, v Būlachu niso pravilo. Najdenih je le nekaj primerov. Tudi v tuziji ornamentirani okovi pasic nimajo ustreznih jezičkov. Ker so pa včasih le bili potrebni, se uporabljajo neornamentirani. Širina pasice je po avtorju bila širina najbolj širokega okova. Na temelju lege posameznih okovov v grobovih je avtor tudi rekonstruiral podobo nekdanje alemanske pasice, kakor tudi nošnje posameznih objektov, ki so viseli na pasici. Kovinski okovi jermenov za obuvala so najdeni v devetih grobovih, in sicer petkrat v ženskih, trikrat v moških in enkrat v otroškem grobu. Takšne okove sestavljajo: zapona in kovinski jeziček jermena. Zelo pogosto je tudi orožje. V desetih grobovih so najdene spathe, dolgi dvorezni meči. Avtor skuša podati tudi rekonstrukcijo nošnje tega orožja in podobo pasice za orožje, od katere so ohranjeni le okovi. Medtem ko se je spatha v VI. in na začetku VII. stoletja nosila na široki naramnici, se je v VII. stoletju nosila na ozkem jermenu, obešenem na pasico okoli trupa. Saxov, enoreznih bojnih nožev, je bilo najdeno kar 50 primerov. Ti so bili neposredno obešeni na pasico. Nožnice so bile lesene ali kožnate. Sulične osti so najdene v 11 grobovih. So različne oblike in pripadajo večjemu številu tipov. V nekem grobu je najden tudi lok, kakršen je bil v rabi pri Avarih. Avtor sodi, da je v Būlach dospel po langobardskem posredništvu. Podobno je tudi s trobridnimi ostmi za pušice. Nekateri drugi tipi pušic so po vsej verjetnosti tudi južnega izvora, medtem ko so drugi običajni na alamanskih grobiščih. Bojna sekira je najdena le v enem grobu, železne ostroge pa v treh grobovih. Ostroge so vedno bile na levi peti okostja.

V posebnem odstavku datira avtor po pridevkih posamezne grobove. Točneje datira skupno 96 grobov, ki jih po skupinah postavlja v čas od sredine VI. do druge polovice VII. stoletja. Uporaba samega grobišča je bila kontinuirana od severa proti jugu. Glede na celotno grobišče 300 grobov pa prihaja avtor do sklepa, da je bilo orobišče uporabljano kakih 150 let in da ga je uporabljalo pet generacij. V zvezi z datacijo posameznih skupin grobov pa meni, da je prvotno uporabljalo grobišče 6–8 rodbin, kasneje se je pa to število povečalo na 60–80 rodbin.

Tudi glede socialne diferenciacije prebivalstva skuša avtor izvajati sklepe. Za to se mu zdijo posebno pomembni moški grobovi. Ne strinja se s H. Stollom, ki razlikuje na nekem podobnem grobišču: popolno oborožene velike kmete, siromašnejše male kmete, ki so oboroženi le s saxom, in neoborožene podložnike. Grobišče v Būlachu dokazuje avtorju le enopravnost svobodnih kmetov, katerim so kot znak svobode v mnogih primerih dali v grob tudi orožje. Šele v tistem momentu, meni avtor, ko bi se dokazalo, da je spatha oziroma sulica bila pridevek v grobu le velikih kmetov, bi se slika mogla spremeniti.

Danes sta še neznani podoba in oblika alemanske obleke. Grobišče v Būlachu je prineslo nekaj novih momentov tako glede pasice in lege okovov, dalje nošnje spathe itd. Sodeč po grobišču meni avtor, da se je ustrezna naselbina zelo naglo povečavala. Prebivalci so še v VII. stoletju bili v glavnem svobodnjaki in so se kvečjemu razlikovali po bogastvu in posesti. Ni pa danes mogoče sklepati, ali so grobišče v Būlachu pripadale posamezne skupine kmetij, ali pa zaprta vas. Avtor sklepa dalje tudi, da razne veje obrtništva niso bile v istih naselbinah. V zvezi s tem in v zvezi

z raznimi drugimi objekti pa sodi, da je trgovina s sosednjimi pokrajinami bila zelo živa.

Nato sledi obširen katalog grobov z risbami vseh objektov, razvrščenih po grobovih, katerim ustrezajo tudi fotografije predmetov v tablah, kjer so razvrščene po načinu uporabe.

Werner nam je s svojo monografijo podal zelo detajlno studijo in katalog na način, ki bi ga bilo potreba usvojiti. Kdorkoli želi danes preučevati to gradivo, ima možnost, da si sam ustvari svoje mnenje. Čeprav bi se morda zdelo, da so marsikateri stvari odveč, n. pr. risbe in fotografije istih predmetov, vendar ni tako. Na ta način je delo izčrpno in lahko zadovolji vsakega raziskovalca. Kar pa tiče avtorjevih sklepov, je uspel na temelju današnjega stanja znanosti podati vse, ki se sploh morejo podati, tako glede razprostranjenosti posameznih tipov, tehničnega dela, oblik, ornamentike itd. Uspelo mu je celo rekonstruirati nekatere doslej neznane momente, ki so nadvse pomembni tako pri nadaljnjem studiju, kakor za ustvarjanje neke sintetične slike. Že s tega gledišča je ta monografija dragocen doprinos arheologiji zgodnjega srednjega veka.

Josip Korošec

Festschrift für Rudolf Egger, Beiträge zur älteren Europäischen Kulturgeschichte, Band II, Klagenfurt 1955. — Verlag des Geschichtsvereins für Kärnten, str. 456 in dve tabli.

V uvodu razloži urednik dr. Gotbert Moro, da so se v drugem zvezku pridružili Eggerjevimi častilcem in sodelavcem iz avstrijskih dežel še dva iz Jugoslavije, eden iz Nemčije in eden iz Švice. Prispevki so razvrščeni po deželah po alfabetu pisateljev; prvi iz Nemčije je Ernst Sprockhoff, ki obravnava zapestnice iz zgodnje-bronaste dobe s posameznimi obroči na enem, pri večjih pa celo na šestih mestih. Te zapestnice so razširjene deloma po severnoevropskih pokrajinah, deloma v Srednji in Zahodni Evropi. Glede na nahajališča sklepa avtor, da so tem mlajše, čim bolj so oddaljene od nordijskega ozemlja. To svoje mišljenje podpre z dvema skicama. V obročkih, ki razdele zapestnico na več delov, vidi avtor simbolično predstavo sonca kot božanstva. Najstarejše pripadajo kulturi mlajših urnskih grobišč. V Srednji Evropi se pojavijo za časa popolnoma razvitega Hallstatta, na severu pa v tem času izginejo. Nadaljuje pa se tip teh zapestnic deloma še v Laténu ob Maasi in Marni. Zapestnice z obroči so se v srednji Evropi širile od vzhoda proti zahodu, dočim so na severu produkt enkratne podobe. V popisu po deželah predstavi posamezne tipe tudi s slikami.

Jos. Kastelic agnoscira žensko marmornato glavo, ki jo je dobil Ljubljanski narodni muzej iz Makedonije konec druge svetovne vojne, po primerjavi z drugimi kipi in reliefi na denarjih, kot kip cesarice Faustine mlajše.

Dim. Sergejevski govori o ilirskih čeladah na kamnitih spomenikih. Tip ilirske čelade, ki ga tukaj obravnava, je polokrogla kalota, ki se nadaljuje v širokih krajcih. Široki robovi, ki so včasih nagubani, pričajo, da je bilo te vrste pokrivalo prvotno iz usnja. Tako obliko imajo tudi severnogrške čelade. Na znanem Aleksandrovem sarkofagu nosi Parmenion tako čelado. Seveda so Ilirji nosili tudi drugačne čelade, kakršne smo našli v grobovih. S temi pa se pisatelj v tem članku ne bavi.

Alfred Schmid ugotovi v razpravi »Die frühmittelalterliche Kirche von Sursee« srednjeveško cerkev v Sursee-ju (kanton Luzern). Ko so marca leta 1941 pričeli kopati temelje za ribiško hišo, so zadeli na ostanke zidov stare cerkve, ki je ležala med plastmi bronaste dobe. Rimsko periodo je označevalo le nekaj ostankov hipokausta. Iz srednjega veka je pa bilo nekaj malega keramičnih in kovinastih fragmentov. Enoladijska cerkev je zgrajena iz kamna lomljenca, deloma iz rečnih oblic, in leži na hrastovih